

Dansens og musikkens rødder 9

Totur fra Vejle

af Per Sørensen

En af de få folkedanse, som er kendt af de fleste danskere, er Totur fra Vejle nr. 341 i "358". Det er ikke så sjældent, at man til fester, hvor en selskabsmusiker leverer musikken, hører ham begynde med Totur fra Vejle eller opfylder et ønske fra en af gæsterne om at spille Toturen.

Det må også være i det almindelige folkelige miljø, at en eller anden pludselig er begyndt at bevæge armene i cirkelbevægelser, når man starter med den store kreds. Det var for år tilbage meget almindeligt, hvis folkedansere var med i sådan en stor kreds med armbevægelser, at de fordømmende fortalte, at det kunne man ikke, da det ikke stod i dansebeskrivelsen. Denne spontane ændring af dansen har aldrig generet mig, tværtimod giver det dansen en charme mere.

Apropos spontane ændringer eller tilføjelser: Hvem har fundet på det dejlige lille danserim til Baglæns Kontrasejre "Nu kommer lille Sidse"? Det må være et danserim, der er opstået indenfor de sidste 10 - 15 år, da det aldrig hørtes tidligere. Hvis nogen skulle kende ophavsmanden, vil jeg gerne høre om det.

Til Totur fra Vejle findes der også et dansevers af nyere dato, som oftest synes af børnedansere. Det handler om: "at gå til bageren, købe for en krone og danse med hans kone". Teksten til verset er lavet engang i 1970'erne af Fin A. Larsen og udgivet af dansegruppen Tingluti¹.

Jeg har igennem nogen tid haft en fornemmelse af, at Totur fra Vejle ikke var en af de ældste toture fra begyndelsen af forrige århundrede; men at den snarere var opstået tæt op mod vort århundrede. Den fornemmelse har jeg endnu engang fået bekræftet efter, at Kenneth Krak oplyste mig om, at der fandtes en hopsa, der mindede om Totur fra Vejle. Den var udgivet i en samling af stentryksnoder med dansemusik fra 1902. Udgivelsen var fra en af almuespillemandenes nedeforlæggere D. T. S. Bjerregaard i Kjellerup.

Til alle tider har dansemoden ændret sig, og omkring 1850 ændrede moden sig endnu engang. Mange af de gamle turdanske, kvadrilledanske og rækkedanske forsvinder delvis til fordel for parvise runddanske som polka, vals, hopsa, mazurka og trippevals ect. Til denne

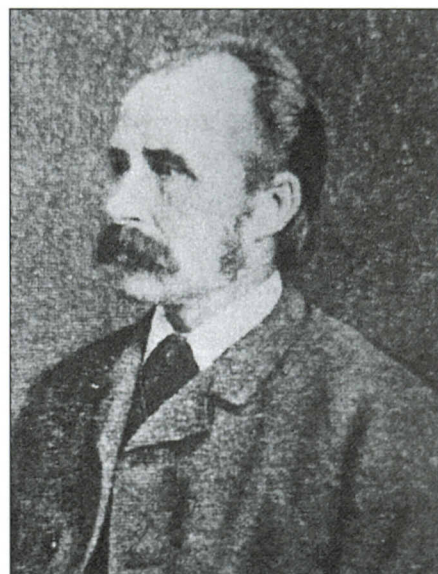
indskrænkning og ensretning af dansevarianter har man også haft brug for fornyelse, det giver sig udslag i, at der komponeres i hundredvis af nye polka-, valse-, hopsa-, mazurka- og trippevalsemelodier.

I denne periode begynder man også at benytte en nyere og billigere trykknæk, benævnt autografi eller stentryk, hvor man med håndskrift kunne skrive med fedtholdig farve på et stykke papir, som blev gjort vådt, derefter presset over på en glat sten². Trykkeprocessen kunne så gå i gang, og man havde et meget billigt produkt uden de store omkostninger. Det dyre kobberstik benyttedes tidligere ofte til nodetrykrene.

Selv om stadsmusikantembedet blev ophævet år 1800, var der stadig en del stadsmusikanter, der i begyndelsen af århundredet havde bevilling til at spille for almuen, så længe de levede; men omkring 1850 var der ikke flere tilbage, og der opstod en ny type orkestre der blev ledet af musikdirektører.

Musikdirektørerne havde normalvis orkestre på 6 - 10 musikere, som spillede til baller i byerne og til legestuer på landet, og netop nogle af disse musikdirektører begyndte at udgive dansemelodier på eget forlag. Disse autograferede noder udkom 3 - 4 gange om året. Tit i forbindelse med højtiderne, hvor man bl. a. havde legestuer til jul, påske, pinse og høst. Typisk var der 10 - 12 numre i hver udgivelse, som var arrangeret for 6 - 10 instrumenter, og landsbyspillemandene kunne så abonnere på disse "nyheder".

Netop Ditlev Trappo Saugman Bjerregaard (1852 - 1916) var en af disse mu-

D. T. S. Bjerregaard 1852-1916.

sikdirektører, der udgav stentryksnoder. Han var født i Højbjerg i nærheden af Kjellerup i 1852 og spillede allerede som barn. 20 år gammel komponerede han de første dansemelodier, og i 1878 begyndte han at udgive stentryksnoder. Igennem 38 år kom der hvert år en udgivelse i maj og en i december, og udgivelsesrækken sluttede med det 76. hefte kort efter hans død i 1916. Langt de fleste af de over 900 melodier, han nåede at udgive, havde han selv komponeret, og kun en lille del var lavet af andre³. Vores hopsamelodi står i det 49. hefte fra 1902 og hedder "Gram i Hu" Hopsa. Desværre ved vi ikke, hvem der har komponeret melodien; men det kan ikke

Violin Imo.

D. T. S. Bjerregaard, 49 de Hefte, Kjellerup.

BALDANSE

i Mai 1902.

50de Hefte udkommer i December 1902.

Arrangeret for 3 Violiner, Bas, Fiolle, Klarinet, 2 Trompeter og Tenorbas. Prisen er 125 Øre for Imo Violin og 25 Øre for hver af de andre Stemmer. Heftet komplet for alle Stemmer 2 Kr. + Porto. Ældre Hefter 1 Kr. pr. Hefte, og naar 15 Hefter læges samlede, faas disse for 10 Kr. + Porto.

Ganske udmærkede böhmske Danse-Violiner havas paa Lager og tilbydes som noget særlig godt i Forhold til Prisen. Ægte danske Blæseinstrumenter fra Schmidt i København faas hos mig. Gamle Instrumenter tages i Bytte.

Uddrag af forsiden fra 49. hefte 1902.

No. "Gram i Hu" "Hopsa"

være Bjerregaard, da han altid signerede de melodier, han selv havde komponeret med S. BJ..... eller S. Bjerregaard.

Melodien har sikkert været populær som hopsa, - sikkert er det også, at melodien må have været forholdsvis ny på udgivelsestidspunktet, da det jo netop gik ud på at lancere nye melodier til pardansene.

Hvordan er hopsaen endt med at blive Totur fra Vejle?

Den ene forklaring kan være, at man har haft en lidt ældre Totur, som trængte til ny musik, den anden forklaring kan være, at en dygtig danser fra Vejleegnen spontant, på en legestue, har fået konstrueret dansen. Til Toturen har man ikke haft brug for 3. reprise af hopsaen, derfor er den forsvundet.

Jeg har, for år tilbage, hørt en østeuropæisk gruppe spille en melodi, hvor 1. reprise var den samme som til vores to-

tur, desværre kan jeg ikke huske andet om det. Jeg har ligeledes engang talt med en spillemand, der mente, at melodien var tysk. Måske er der andre, der ved noget?

Morsomt og pudsigt er det i hvert fald, at melodien til Totur fra Vejle også findes som hopsa.

Prøv, rundt i jeres foreninger, at danse "Gram i Hu" Hopsa. - Den er ganske god.

Kildehenvisninger

1 "Rend og Hop" bind 10. Tingluti Forlag.

2 "Musikhandel og nodetryk" af Dan Fog. Side 25-55. Dan Fog Musikforlag 1984.

3 "Fem gange Bjerregaard" af Edvin Sevelsted. Eget forlag 1994. ISBN 87-985002-0-1.